

Informationsteknologi

Byråkratins roll i cyberrymden

Statsbyråkratins roll har förändrats betydligt sedan den tyske sociologen **Max Weber** studerade den och riktade strålkastarljuset mot byråkratins roll i moderna samhällen. I denna artikel undersöker **Giovanni Navarra** hur användningen av modern informationsteknologi har förändrat byråkratrollen.

Max Weber beskrev maktutövningen i moderna stater som *byråkratisk*. Han menade att den baserar sig (med **Hannah Arendts** ord) på "ett styre genom ett komplicerat system av ämbetsverk i vilket inga människor, varken en eller de bästa, varken ett fåtal eller de många, kan hållas ansvariga, och som rätteligen kunde kallas *ett styre genom Ingen*".

Det klassiska byråkratibegreppet Weber ansåg att de administrativa funktionerna i moderna stater idealiskt sett borde organiseras enligt vissa fasta principer:

- Ämbetsverken är hierarkiskt organiserade uppifrån ner; tjänstemännen är underkastade sina överordnades auktoritet.
- Skyldigheter och verksamheter fördelas i enlighet med en noggrant definierad arbetsfördelning.
- Lagar och förvaltningsstadgar reglerar behörighetsområden och handlings-sätt, tjänstemännens privata preferenser är irrelevanta.
- Beslut fattas genom att man tillämpar exakt formulerade regler på enskilda fall.
- Förvaltningen och procedurerna regleras strikt av "skrivna dokument ('akter'), som bibehålls i sin ursprungliga form eller som utkast".
- Statstjänstemän rekryteras på basen av de färdigheter och förmågor som ställningen kräver.

Denna maktinfrastruktur kräver en enorm arbetskraft som består av olika underordnade tjänstemän. Hären av tjänstemän som är verksam vid ett *offentligt verk* bildar tillsammans med regel- och procedurapparaten samt *akterna* det som Weber kallar en *byråkrati*.

Teknisk revolution inom byråkratien Den tekniska revolutionen under det senaste decenniet har drivit fram en radikal omvandling i byråkratins begrepp och strukturer.

Språkliga nyskapelser som "e-förvaltning", "virtuell förvaltning" och "Gov 2.0" har blivit modeord. De markerar övergången från en komplicerad organisationsform liksom den Weber beskrev, till en ny mekanism som är strukturerad kring en flexibel, automatiserad "virtualitet".

Inom ramen för virtuella byråkratier fattas de viktiga besluten fortfarande i hierarkins topp, ämbetsverk är fortfarande centrala i förvaltningen av ett land, och behörighetsområdena är fortfarande strikt reglerade.

Men samtidigt förändras samordningen av ämbetsverk, fördelningen av uppgifter, övervakningen och kontrollmekanismerna radikalt. De flesta uppgifter som gäller kontroll och övervakning är exempelvis automatiserade. Likaså databehandlings- och samkörningsprocedurer, och de utförs snabbare och mera tillförlitligt – i det långa loppet kommer de kanske att kunna genomföras på ett ögonblick.

presentation av USA:s e-förvaltningsprojekt år 2001: "att bättre utnyttja informationsteknologin och att göra det möjligt för medborgarna att erhålla service och information med tre musklick på Internet."

En regering som uppfyller en medborgares anhållan på några minuter låter som en dröm. Men detta är bara myntets ena sida. Övergången till en ny virtuell förvaltning skapar i princip ett mera vänskapsfullt förhållande mellan stat och undersåte. Men den tillåter också staten att, på ett skenbart oskyldigt sätt, lägga grunden till en ny, osynlig mekanism för att försäkra sig om medborgarnas foglighet.

I det högteknologisamhälle vi i allt

kan dessutom uppnås snabbt och oberoende av medborgarens beredskap att dela med sig av informationen. Vad värre är: medborgarna är sällan medvetna om att de är tillgängliga data i ett komplicerat övervakningssystem. Genom att mata in data om sig själv blir man del av systemet och lämnar avtryck som kan spåras.

Men faran med att vara ett objekt som ständigt kan identifieras inses sällan. Eller, efter att den insetts glömmes man den snabbt till förmån för systemets alla förmåner. Som när vi använder e-förvaltningens tjänster för att betala skatter eller ansöka om förmåner, när vi betalar med kreditkort eller använder våra mobiltelefoner. Man blir en ny, dubbel varelse: på en och samma gång både lycklig konsument och amputerad medborgare.

Den heliga principen om att vara anonym om man så önskar är inte längre ett alternativ inom denna struktur. Den skärs sakta men säkert bort. Omedvetna som vi alltför ofta är om de maktrelationer vi fångats in i, har vi inget annat val än att bli fogliga undersåtar under en makt som verkligen är "som mest effektiv när den är som minst synlig" (Steven Lukes). Det är än bedrägligare att man, om man lever i ett sådant system får man i det långa loppet lov att antingen acceptera förändringarna eller bli utstött ur samhället.

Giovanni Navarra
Forskare och doktorand vid
Centre for the Study of Democracy,
University of Westminster
(Övers. Lars Hertzberg)

.....

"En anhållan som uppfylls på
några minuter låter som en dröm.
Men detta är bara myntets ena sida."

.....

"Akterna" finns i elektronisk form och är lätta att överföra, delge andra och upprätthålla. På det hela taget förbättrar informationsteknologin ämbetsverkens prestationer genom att för-snabba systemet och på ett avgörande sätt minska dess inneboende brister. De förtretligheter som ofta förknippas med byråkrati – ineffektivitet, kaos och dålig kvalitet på tjänsterna – borde kunna reduceras till ett minimum eller helt försvinna.

Det här är en av de viktigaste egenskaperna i hela den elektroniska omorganiseringen av statsförvaltningen. Den innefattar ett element av öppenhet och tillförlitlighet – inte hemlighetsfullheten och slutenheten som kännetecknar Webers "idealtypiska" byråkratimodell, utan statsmaktens önskan att behaga sina klienter, bli en fläckfri leverantör av tjänster.

Den virtualbyråkratiska labyrinten

För den genomsnittlige medborgaren kan försöket att betala böter eller förnya körkortet bli en frustrerande odyssey genom nätet av oorganiserade ämbetsverk som inte kommunicerar sinsemellan.

I den virtuella förvaltningens tidsålder hoppas man att sådant förtret ska vara ett minne blott. Denna ambition kommer till uttryck i den amerikanske presidentens

större utsträckning lever i, blir vårt dagliga samröre med staten allt mera teknologiberoende. Medborgarna erbjuds förvisso tidigare okända möjligheter att välja bland nya, imponerande effektiva digitala statliga tjänster. Men samtidigt blir de, i **Michel Foucaults** terminologi, "gouvernementalisés", det vill säga självkontrollerande subjekt.

Medborgarna lär sig i själva verket att rätta sig efter den nya omgivningens önskemål och mjuka dekret. I trygghetens namn eller i strävan efter höjd livskvalitet får de ge upp rätten till sitt privatliv genom att låta statsmakten samla in och lagra data kring varje aspekt på deras liv. Utgående från sin erfarenhet som konsumenter upplever de detta som fullkomligt normalt. Som undersåtar som ständigt är uppkopplade till systemet blir de oavbrutet övervakade och kontrollerade: med **Gilles Deleuze'** ord är deras *position* och *identitet* ständigt kända.

Ser Storebror oss?

I denna nya omgivning, baserad på en imponerande uppsättning digitala tekniker – såsom Internet, övervakningskameror och relationsdatabaser – kan staten i varje ögonblick fråga varje medborgare "Vem är du?", "Var är du?", "Vad gör du?" Svaren

ORDET: GOUVERNEMENTALITÉ

Översätts ibland som styrningsmentalitet. Begreppet kommer från Michel Foucault, som med termen avsåg de kontrolltekniker en stat använder. Dessa tekniker innefattar inte enbart „yttre“ maktmedel, utan också det att man skapar attityder och självuppfattningar som främjar den politiska agendan.